

Vezniki v argumentativnih besedilih govorcev slovenščine kot drugega jezika na ravni B2 SEJO in govorcev slovenščine kot prvega jezika

Mateja ENIKO

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Prispevek se osredotoča na besedila govorcev slovenščine kot drugega jezika (J2), ki so bila na izpitu iz znanja slovenščine na ravni B2 *Skupnega evropskega jezikovnega okvira* (SEJO) ocenjena, da dosegajo to raven. Gre za argumentativna besedila, zato so v središču zanimanja prispevka vezniki, ki uvajajo pomenke odnose, ključne za razvitje argumenta. Cilj prispevka je pokazati, kateri vezniki so v teh besedilih rabljeni pogosteje, in ugotovitve primerjati z rabo veznikov v besedilih govorcev slovenščine kot prvega jezika (J1). Prispevek v prvem delu poda krajši premislek o pisanju v J2, nato predstavi okoliščine nastanka analiziranih besedil ter ciljno publiko, ki se udeležuje izpita iz znanja slovenščine na višji (B2) ravni, v drugem delu opiše izgradnjo pilotnih korpusov, ki obsegata argumentativna besedila govorcev slovenščine kot J2 oziroma kot J1, v zadnjem delu pa predstavi rezultate korpusne analize veznikov in opozori na omejitve tovrstne analize.

Ključne besede: slovenščina kot drugi jezik, pisna produkcija, kohezivnost, veznik, korpus

Eniko, M.: Vezniki v argumentativnih besedilih govorcev slovenščine kot drugega jezika na ravni B2 SEJO in govorcev slovenščine kot prvega jezika. Slovenščina 2.0, 12(2): 233–268.

1.01 Izvirni znanstveni članek / Original Scientific Article

DOI: <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2024.2.233-268>

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

1 Uvod

Pisanje je kompleksna jezikovna dejavnost tako v prvem jeziku (J1), pričakovano pa še bolj v drugem jeziku (J2).¹ Odvija se v interakciji med avtorjem² in kontekstom. Pri tem imajo vlogo številni dejavniki, na primer naslovnik in namen pisanja, avtorjevo jezikovno znanje, njegova pragmatična zmožnost, poznavanje diskurzivnih konvencij, tvorbne strategije, pa tudi zmožnost pomnjenja, izkušnje s pisanjem in samopodoba pri pisanju (Durrant idr., 2021, str. 15). Pisanje lahko opazujemo z dveh osnovnih zornih kotov: bodisi se osredotočamo na pisanje kot proces, v tem primeru so v središču zanimanja kognitivni procesi (npr. Galbraith in Vedder, 2019), bodisi na besedilo kot končni produkt (Durrant idr., 2021, str. 15).³

V slovenskem prostoru je precej raziskav, ki analizirajo pisna besedila, vendar se večinoma ukvarjajo s strokovnimi in publicističnimi besedili profesionalnih piscev, ki so govorce slovenščine kot prvega jezika (SJ1). V zadnjem obdobju je sicer vedno več zanimanja tudi za pisno produkcijo predvidoma neprofesionalnih piscev, predvsem v kontekstu računalniško posredovane komunikacije (npr. Arhar Holdt, 2018; Dobrovoljc, 2018). Več pozornosti se v povezavi z razvijanjem pisne zmožnosti namenja tudi pisni produkciji otrok in mladostnikov v izobraževalnem procesu, pomemben vir za raziskave tega področja je korpus Šolar (gl. npr. Gantar et al., 2023). Raziskavam pisne produkcije govorcev slovenščine kot drugega jezika (SJ2) pa se do nedavnega ni posvečalo večje pozornosti.⁴ Tudi na tem področju sicer v zadnjih letih prihaja do premikov. Predvsem vzporedno z gradnjo korpusa slovenščine kot tujega jezika KOST (Stritar Kučuk idr., 2023) se pojavljajo posamezne raziskave (npr. Stritar Kučuk, 2023a, 2023b; Pirih Svetina,

1 V prispevku uporabljam termin slovenščina kot drugi jezik, saj raziskava temelji na besedilih govorcev, ki večinoma živijo in delujejo v Sloveniji in je zanje slovenščina torej jezik okolja. O J2 kot jeziku okolja gl. Ferbežar (1999). Strokovnjaki v zadnjem času ob ponovnem premisleku ustreznosti nekaterih doslej uveljavljenih terminov predlagajo rabo manj zaznamovanih poimenovanj, za govorce slovenščine kot neprvega jezika na primer »novi uporabniki in uporabnice slovenščine« (Ferbežar, 2022, str. 9).

2 V prispevku je oblika za moški spol rabljena kot nevtralna in vključuje vse spole.

3 Prim. tudi Péry-Woodley (1991, str. 69).

4 Razumevanje besedil pri domačih in tujih govoricah slovenščine je na primer raziskovala Ferbežar (2012).

2023).⁵ Pričujoči prispevek tako skuša z analizo besedil govorcev SJ2, ki se udeležujejo izpita iz znanja slovenščine kot drugega in tujega jezika na višji ravni, doprinesiti k boljšemu poznavanju značilnosti pisnih besedil te ciljne skupine.

Izpiti iz znanja slovenščine kot drugega in tujega jezika se na Centru za slovenščino kot drugi in tuji jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (CSDTJ) izvajajo po javno veljavnem izobraževalnem programu za odrasle *Slovenščina kot drugi in tuji jezik*, ki je bil potrjen leta 2015 (gl. Ferbežar, 2019), leta 2020 pa je bil dopolnjen, tako da opredeljuje štiri ravni jezikovnega znanja, usklajene s *Skupnim evropskim jezikovnim okvirom* (SEJO). Ena od opredeljenih ravni je višja raven, tj. raven B2 po SEJO. Izpit iz znanja slovenščine na višji ravni preverja jezikovno zmožnost v ločenih delih (branje, poslušanje, govorjenje in pisanje). Rezultati kažejo, da je uspešnost najnižja prav pri pisanju (gl. letna poročila CSDTJ, npr. 2022, str. 51; prim. tudi Ferbežar in Eniko, 2022), kar nakazuje, kako zahtevna je ta dejavnost za govorce SJ2.

V povezavi s tem je smiselno vprašanje, kako se pisanja v drugem jeziku (uspešno) učiti, v kontekstu jezikovnega testiranja pa predvsem, kako pisno zmožnost pravično preverjati in ocenjevati. Pisanje je jezikovna dejavnost, ki se je je treba v J1 in v vseh drugih jezikih učiti eksplicitno. Na razvijanje pisne zmožnosti pa vplivajo govorna zmožnost, zato je v J2 najbrž pričakovan določen prenos posameznih jezikovnih sredstev iz govornega v pisni kod,⁶ pa tudi bralna zmožnost in bralne prakse posameznika. Poleg eksplicitnega učenja pisanja se, kot kaže, pisanja namreč učimo tudi z zgledovanjem pri drugih besedilih.⁷

Teh značilnosti (učenja) pisanja v J2 se je dobro zavedati pri sprejemanju in ocenjevanju besedil. Ocenjevanje pisnih besedil na izpiti iz znanja slovenščine temelji na ocenjevalnih merilih; ta vključujejo vsebinsko učinkovitost, leksikalno ustreznost, jezikovno pravilnost in

5 S primerjalno analizo besedil tujih in rojenih govorcev slovenščine se je ukvarjala tudi Petric Lasnik (2004).

6 O tej značilnosti pisanja govorcev na nižjih ravneh jezikovne zmožnosti gl. Ferbežar in Eniko (2022).

7 Za namene tega prispevka je bil aprila in maja 2024 izveden vprašalnik (v orodju 1KA) z govorcami slovenščine, ki so na izpitu iz znanja slovenščine dosegli raven B2 (k sodelovanju so bili povabljeni kandidatke in kandidati na izpitnih rokih, izvedenih leta 2023 in februarja 2024; odzvalo se jih je 17). Na vprašanje o učenju pisanja v slovenščini, ki je njihov drugi jezik, je največ respondentov (12) omenilo bodisi pisanje različnih besedil za vajo bodisi vaje kot take, kar deset pa jih je izpostavilo, da so se pisanja učili z branjem različnih besedil.

smiselno povezanost (gl. pogl. 2.2). Kljub jasnim merilom, usklajenim s SEJO, in ustreznemu usposabljanju ocenjevalcev pa obstaja nevarnost, da so ti pri ocenjevanju pod (prevelikim) vplivom predstave »idealnega« besedila, tj. besedila, ki bi ga napisal profesionalni pisec. V pričujočem prispevku želim ugotoviti, ali so ocenjevalna merila za višjo raven, ki se nanašajo na povezanost besedila, morda določena s prevelikimi pričakovanji do govorcev SJ2. Njihova besedila zato primerjam z besedili govorcev SJ1, ki niso profesionalni pisci.

V prispevku analiziram besedila govorcev SJ2, ki so pri pisanju na izpitu iz znanja slovenščine na višji ravni dosegli raven B2 SEJO, kar pomeni, da so zmožni tvoriti jasna, zaokrožena besedila o različnih temah z znanih področij in razviti določen argument (*Slovenščina kot drugi in tuji jezik*, 2020, str. 16, 18). Pri analizi besedil, napisanih na izpitu ob nalogi, ki predpostavlja argumentirano opredelitev do izbrane teme, me zanima koherentnost besedil kot eden od dejavnikov razumljivosti besedila (prim. Ferbežar, 2012, str. 87). Zavedajoč se kompleksnosti tega koncepta, se v prispevku omejim le na eno od kategorij, ki koherentnost besedila podpira, in sicer veznike ter nekatere izbrane besedilne povezovalce kot kohezivna sredstva, ki povezujejo in organizirajo posamezne manjše ali večje besedilne dele (prim. Balažič Bulc, 2010, str. 55, 57). Rezultate analize besedil govorcev SJ2 primerjam z besedili govorcev SJ1, ki se s pisanjem ne ukvarjajo profesionalno. Za namene analize sta bila tako zgrajena dva manjša korpusa, in sicer TEKST-SJ2, v katerem so zbrana argumentativna besedila govorcev SJ2, napisana na izpitu, in TEKST-SJ1, ki vsebuje besedila govorcev SJ1, ki so bila napisana ob isti nalogi kot besedila govorcev SJ2. S pomočjo korpusne analize je podan nabor veznikov, ki se pojavljajo v besedilih govorcev SJ2, in opredeljena pogostnost njihove rabe, pri čemer je poudarek na tistih, ki uvajajo pomenske odnose, ključne za argumentacijo. Primerjalno je narejena korpusna analiza besedil govorcev SJ1. Nazadnje so na podlagi kvalitativne analize manjšega vzorca besedil govorcev SJ2 podana tudi odstopanja od ustrezne rabe veznikov.

2 Izpit iz znanja slovenščine na višji ravni

Izpit iz znanja slovenščine na višji ravni, torej na ravni B2 po SEJO, ki se po programu *Slovenščina kot drugi in tuji jezik* (SDJT, 2020) izvaja na CSDTJ, je sestavljen iz štirih enakovrednih delov: branja, poslušanja, pisanja in govorjenja. Da udeleženec izpit opravi, mora pri vsakem od delov doseči mejno vrednost, to je 60 % točk. S tem

dokaže, da je pri sporazumevanju samostojen v večini sporazumevalnih položajev; razume glavne ideje v daljših kompleksnih nespécializiranih besedilih; se lahko pogovarja in piše o različnih temah, zna tvoriti jasno, poglobljeno besedilo in natančno razložiti svoje stališče, pri čemer napake, ki jih dela, ne povzročajo nesporazumov (SDJT, 2020, str. 31–32).

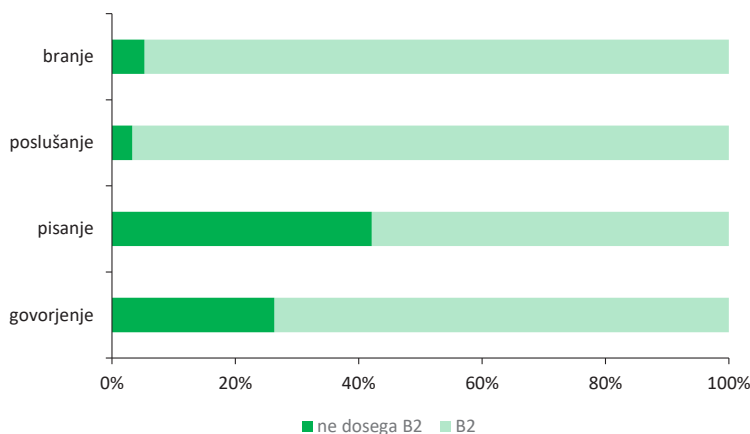
2.1 Udeleženci izpita in njihova uspešnost

Izpitov iz znanja slovenščine na višji ravni se kandidatke in kandidati udeležujejo večinoma zaradi poklicnih namenov. Podatki za leto 2023⁸ kažejo, da se je izpita udeležilo precej več žensk (88,2 %) kot moških. Med prvimi jeziki kandidatke in kandidatov so prevladovali slovanski jeziki (največ je bilo srbsko govorečih). Uspešnost na izpitu je bila 53 %, kar glede na pretekla leta nakazuje pozitiven trend. Glede na to, da so med prvimi jeziki kandidatke in kandidatov prevladovali slovanski jeziki, je bila njihova uspešnost pričakovano večja pri receptivnih jezikovnih dejavnostih. Govorci slovanskih jezikov, še posebej južnoslovanski govorniki, so namreč zaradi podobnosti med jeziki besedila v slovenščini praviloma hitreje zmožni razumeti, kot pa jih tvoriti. Kot kaže uspešnost na izpitu, največji izziv za kandidate in kandidatke predstavlja prav pisanje (Graf 1).

Nega od možnih razlogov za nižje dosežke pri pisanju bi bilo najbrž moč iskati v siceršnjih pisnih praksah udeležencev izpita. Te običajno ne vključujejo takšnih opravil oz. nalog, kot se od njih zahtevajo na izpitu in ki naj v skladu s SEJO omogočajo tvorbo besedil na ravni B2 (Priloga 1). Udeleženci, ki so odgovarjali na vprašalnik o svojih izkušnjah s pisanjem v slovenščini (gl. opombo 7), so med besedili, ki jih pišejo

⁸ Besedila, vključena v raziskavo, so bila zajeta na izpitnem roku, izvedenem aprila 2023.

na različnih področjih družbenega življenja, tako naštevati vsakodnevna kratka sporočila prijateljem, vabila, e-pošto sodelavcem in nadrejenim, zaposlenim v šolah in vrtcih, uradna pisma, poročila in zapisnike.

Graf 1: Uspeh kandidatov na izpitu iz znanja slovenščine na višji ravni v letu 2023 glede na posamezne jezikovne dejavnosti (izpitne dele).

2.2 Naloga za pisanje in ocenjevalna merila

Naloga in ocenjevalna merila za izpite so pripravljene s pomočjo lestvic iz SEJO in opisnikov v njih. Ti med drugim navajajo, da zna govorec na ravni B2 tvoriti »jasna besedila s podrobnostmi o različnih temah z znanih področij«, pri tem pa »razvije določen argument, navede razloge za določeno stališče ali proti njemu ter pojasni prednosti in slabosti različnih možnosti« (*Dodatek k SEJO, 2023, str. 65–66*). V programu SDJT, ki je usklajen s SEJO, je za zmožnost pisanja na ravni B2 zapisano, da govorec zna tvoriti razumljivo povezano besedilo ter »komentirati in razpravljati o nasprotujočih si pogledih in glavnih temah« (SDTJ, 2020, str. 23, str. 23).

Naloga za pisanje na izpitu iz znanja slovenščine na višji ravni avtorja torej usmerja k temu, da napiše dovolj kompleksno besedilo, v katerem se argumentirano opredeli do izbrane teme oziroma problema in utemelji svoje stališče. Zasnovana je izbirno, tako da udeleženci izpita lahko izbirajo med dvema besedilnima vrstama – pišejo lahko bodisi esej bodisi daljše praktičnosporazumevalno besedilo. Pri obeh tipih besedil je pisanje vodeno s precej natančnimi navodili in konkretnimi izhodišči.

Čeprav gre za dve različni besedilni vrsti, so navodila oblikovana tako, da so primerljiva. Pri eseju udeleženci dobijo naslov, v katerem je podana problemsko zasnovana tema, poleg tega pa še dva argumenta, ki izhodiščno idejo podpirata, in dva argumenta proti njej. Pri praktičnem besedilu je poleg naslova besedila (zadeve) opredeljena situacija, na primer komu naj se napiše pismo, kaj je razlog pisanja, dodana sta dva argumenta v podporo predlogu avtorja in dve možni oviri oziroma slabosti, do katerih naj se avtor utemeljeno opredeli. Navodila pri obeh tipih besedil torej usmerjajo v argumentacijo, pri čemer udeleženci izpita vnaprej dobijo precejšnjo količino vhodnih podatkov, ki so jim v pomoč pri pisanju. Predvidena dolžina besedil je opredeljena med 220 in 250 besed (Tabela 1).

Tabela 1: Sestava naloge za pisanje na izpitu iz znanja slovenščine na višji ravni

Tip besedila	Vhodno besedilo	Pričakovano tvorjeno besedilo
Esej	Problemsko zasnovan naslov z navedbo dveh argumentov za in dveh proti.	- dolžina od 220 do 250 besed - opredelitev do argumentov v vhodnem besedilu
Praktično besedilo	Opis situacije: komu in zakaj pišem, dva argumenta, ki podpirata piščev predlog, in dve možni oviri.	

Pri obeh besedilih uvodno splošno navodilo udeležence izpita opozarja tudi na to, da naj besedilo ustrezno začnejo in zaključijo ter na katere vidike naj bodo pozorni: vsebino in izpolnitev naloge, besedišče, jezikovno pravilnost, povezanost besedila v celoto (gl. Prilogo 1).

Pisna produkcija udeležencev se (enako kot tudi govorna) ocenjuje analitično po lestvicah, ki temeljijo na opisnikih v SEJO (SDJT, 2020, str. 32). Ocenjevalna merila obsegajo štiri ocenjevane kategorije, to so 1) vsebinska ustreznost naloge in namen besedila, 2) razvijanje teme (zgradba) in koherenca, 3) besedišče (obseg in nadzor) in 4) jezikovna pravilnost. Za vsebinsko ustreznost so možne največ tri točke, za ostale kategorije pa po štiri točke (SDJT, 2020, str. 49–51).

Zanesljivost ocenjevanja se dosega s tem, da vsako besedilo ocenita po dva ocenjevalca, v primeru odstopanj v oceni pa še tretji. Ocenjevalci se za svoje delo usposablajo, poleg tega se udeležujejo standardizacijskih seminarjev, katerih namen je poenotenje razumevanja ocenjevalnih meril. Na ta način se »umerijo« (prim. Ferbežar, 2019, str. 89–91).

2.3 Izzivi ocenjevalnih meril in ocenjevanja koherentnosti besedil

Na podlagi ocenjevanja pisnih besedil z izpitnega roka, na katerem so bila zajeta besedila, vključena v analizo v tem prispevku, je bil izračunan koeficient interklasne korelacije (ICC) za oceno skladnosti med ocenjevalcema. Kot je bilo predstavljeno, sta namreč za vsako besedilo vedno podani najmanj dve oceni. Tako pri kandidatih, ki so pri pisanju dosegli raven B2, kot tudi tistih, ki niso dosegli mejne vrednosti za B2, je bila med ocenjevalcema ugotovljena zelo visoka absolutna skladnost, $ICC = 0,94, p < 0,001$. V luči siceršnje dobre skladnosti med ocenjevalci pa je zanimiv podatek, da so se med ocenjevanimi kategorijami (gl. pogl. 2.2) ocenjevalci največkrat razhajali prav pri kategoriji 2), ki zajema razvijanje teme (zgradbo) in koherenco. Ocenjevalci se pri tej kategoriji razhajajo v 43 % primerov (pri ostalih kategorijah pa od 34 do 36 %). To nakazuje, da je prav Razvijanje teme (zgradba) in koherenca tista kategorija, ki jo ocenjevalci kljub ustreznemu usposabljanju razumejo najmanj enotno.⁹

Do razhajanja v interpretaciji ocenjevalnih meril morda prihaja, ker ocenjevalci v besedilih v preveliki meri pričakujejo predvsem eksplicitna povezovalna sredstva. Med njimi se običajno osredotočajo prav na veznike, pri katerih pa – tudi pod vplivom ideje o »idealnem besedilu« – verjetno pričakujejo večjo raznolikost in v splošni rabi manj frekventne izbire. Ocenjevalna merila pri kategoriji Razvijanje teme (zgradba) in koherenca za vse točke navajajo, da se besedilo »bere tekoče, je jasno oblikovano v koherentno celoto, argumentacija je sistematično razvita, odnosi med idejami so učinkovito vzpostavljeni z različnimi povezovalci« (SDJT, 2020, str. 50). Naloga ocenjevalca (bralca) je torej presoja, koliko eksplicitnih povezovalnih sredstev je v besedilu potrebnih za zadostno in smiselno povezanost. Takšno presojanje je subjektivno. Pri pogostnosti teh sredstev gre namreč na eni strani za vprašanje, kako ekspliciten želi biti avtor pri izražanju, na drugi strani pa za vprašanje,

⁹ V tem kontekstu je zanimiv podatek, da sami udeleženci izpita prepoznavao logično povezanost besedil kot pomembnejšo kategorijo. V vprašalniku (gl. opombo 7) se je pri vprašanju »Kaj se vam zdi najpomembnejše za dobro besedilo, ki ga napišete v slovenščini?« na drugo mesto uvrstil odgovor »Da so misli v besedilu logično povezane.« Največ respondentom se je sicer pričakovano zdelo najpomembnejše »jasno izraženo sporočilo v besedilu«, medtem ko se je razmeroma majhen delež respondentov odločil za »slovnično ustreznost«.

ali je besedilo (dovolj) logično tudi z manjšo pogostnostjo tovrstnih sredstev. V izpitnem kontekstu pri ocenjevanju koherentnosti besedila je torej ključno pričakovanje ocenjevalca, kakšno naj bi bilo v tem vidiku besedilo na ravni B2. Ocenjevalec presoja, ali je potencialna odsotnost eksplicitnih sredstev posledica pomanjkljivega znanja avtorja ali posledica avtorjeve avtonomne odločitve, ki pa ne zmanjšuje logične povezanosti besedila in bi bila v procesu ocenjevanja zato lahko po krivici kaznovana. Zdi se, da ocenjevalci pri povezanosti besedila pričakujejo precejšnjo eksplicitnost, v kar pa jih deloma usmerjajo tudi sami opisniki SEJO, na katerih temeljijo ocenjevalna merila (*Dodatek k SEJO*, 2023, str. 135–136).

3 Koherentnost in kohezivnost ter povezovalci v razmerju do vežnikov

Kohezivnost besedila se nanaša na širok nabor jezikovnih sredstev, ki povezujejo in organizirajo ideje v besedilu tako, da naslovnik lahko sprejme besedilo kot koherentno. Na to, ali bo neko besedilo za bralca delovalo koherentno, pa poleg jezikovnih sredstev vplivajo tudi nejezikovni dejavniki. Določitev jasne korelacije med kohezivnostjo in koherentnostjo zato ni povsem mogoča (McNamara idr., 2014, v Durrant idr., 2021, str. 183–184). Težko je namreč predvideti, koliko kohezivnih sredstev bo posamezni bralec, umeščen v svoj specifični kontekst, potreboval, da bo besedilo zanj delovalo koherentno.

Dodatek k SEJO koherentnost in kohezivnost predstavlja v skupni lestvici, in sicer kot del pragmatične zmožnosti, ki se »nanaša na dejansko rabo jezika pri (so)oblikovanju besedila«. Ta skupna lestvica izpostavlja vidik, kako so posamezni deli besedila povezani v koherentno celoto s pomočjo različnih načinov, kot so na primer nadomeščanje, izpuščanje, logični in časovni povezovalci ter drugi diskurzni označevalci (*Dodatek k SEJO*, 2023, str. 135–136). Kot ključen koncept na lestvici je poleg uporabe »odstavkov za poudarjanje zgradbe besedila« in »različnih vrst povezovalnih sredstev« izpostavljeno »povezovanje prvin, zlasti z logičnimi in časovnimi povezovalci«. Iz konkretnih opisnikov na lestvici je razvidno, da je izpostavljen pomen povezovalcev, kot primeri so navedeni vežniki, medtem ko pomen drugih, manj eksplicitnih sredstev,

s pomočjo katerih je besedilo prav tako povezano, ostaja v ozadju. Iz opisnikov v SEJO tudi ni jasno razvidno razlikovanje med povezovalci kot besedilno kategorijo in vezniki (*Dodatek k SEJO*, 2023, str. 135–136), na katere se omejuje analiza, predstavljena v pričujočem prispevku.

V jezikoslovju je uveljavljena opredelitev povezovalcev kot tistih jezikovnih sredstev, ki imajo v besedilu funkcijo eksplicitnega izražanja logičnih in pomenskih razmerij med deli besedila ali organizacije besedila (prim. Balažič Bulc, 2010, str. 55–56; Hirci in Mikolič Južnič, 2014, str. 151–152).¹⁰ Z oblikoskladenjskega vidika so povezovalci sicer kompleksna kategorija. Gre za skupino »tipičnih izrazov različnih skladenjskih oziroma oblikoslovnih kategorij«, ki jih glede na njihove »oblikoslovno-skladenjske kategorije in z vidika vloge pri gradnji besedila« ločimo na več podskupin (Gorjanc, 1998, str. 367). Jedrno množico pri tem tvorijo vezniški konektorji oziroma povezovalci, ki so glede na svojo vlogo prvotno vezniški, vendar pa v besedilih vlogo vzpostavljaja logičnih in pomenskih razmerij med deli besedila prevzamejo še druge besedne vrste, na primer prislovi, oziralni zaimki in členki (Gorjanc, 1998; Smolej, 2004). Podobno Schlamberger Brezar (2007, str. 24) navaja, da s skladenjsko-oblikoslovnega stališča povezovalci sodijo v besedne vrste prirednih in podrednih veznikov, prislovov in prislovnih besednih zvez, samostalniških besednih zvez in členkov.

Toporišič (2000, str. 426–427) opredeljuje vezniško besedo kot slovnično besedno vrsto, ki poleg veznikov obsega še oziralne in vprašalne zaimke ter nekatere členke. Ob natančnejši razdelavi veznika izpostavlja, da imajo nekateri vezniki »glasovno enake vzporednice v drugih besednih vrstah«, npr. členkih in prislovih. Pri teh je torej vezniška funkcija drugotna. Po definiciji v *Slovenski slovnici* veznik »izraža priredno, redkeje tudi podredno razmerje med deli prostega stavka,

10 Povezovalci so del širše množice metabesedilnih elementov (Balažič Bulc, 2010, str. 55). To so strukturno raznovrstna jezikovna sredstva, ki bralcu pomagajo organizirati in interpretirati besedilo (Pisanski Peterlin, 2007). Prim. še z diskurzivnimi označevalci, ki se v slovenskem prostoru raziskujejo pretežno v govorjenem diskurzu in pisnem jeziku na spletu (Dobrovoljc, 2018; Verdonik idr., 2007a, 2007b). Ker gre pri obeh konceptih za pomembne povezovalne in organizacijske elemente v besedilih, bi bila njihova primerjava v besedilih govorcev slovenščine kot J2 in J1 zanimiva, vendar bi ta sredstva zaradi svoje strukturne kompleksnosti zahtevala več ročnega pregledovanja, predvsem pa večji korpus, kot je bil uporabljen v pričujoči raziskavi.

sicer pa priredno ali podredno razmerje med stavki samimi« (Toporišič, 2000, str. 426). Izhajajoč iz te definicije Schlamberger Brezar ugotavlja, da v njej ni zajeta »funkcija medpovednih in nadpovednih odnosov, torej tipična diskurzivna funkcija«, ki je značilna za koncept povezovalcev (Schlamberger Brezar, 2007, str. 23).¹¹ Nekateri vezniki, na primer »podredni vezniki, ki uvajajo predmetni in osebkov odvisnik«, zato ne morejo nastopati tudi v funkciji povezovalca (Schlamberger Brezar, 2007, str. 25).

V analizi se zaradi avtomatsko oblikoskladenjsko označenih korpusov, iz katerih izhajam, osredotočam na veznike, del analize pa vključuje tudi pregled nekaterih drugih vnaprej izbranih povezovalcev.

4 Metodologija in raziskava

4.1 Cilji raziskave

Cilj raziskave je ugotoviti absolutno in relativno pogostnost (RF) enobesednih veznikov in narediti seznam desetih najpogostnejših, rabljenih v argumentativnih besedilih govorcev SJ2 na ravni B2 SEJO, ter ga primerjati s seznamom najpogostnejših veznikov v primerljivih besedilih govorcev SJ1. Drugi cilj je med obema skupinama besedil primerjati pogostnost pojavljanja enobesednih veznikov, ki izražajo izbrana pomenska razmerja, tipična za argumentativna besedila. Tretji cilj je preveriti pogostnost nekaterih izbranih večbesednih vezniških zvez in nekaterih izbranih izrazov v funkciji povezovalcev v besedilih govorcev SJ2 in SJ1. Osnovna predpostavka je, da se v besedilih govorcev SJ1 pojavlja več različnih veznikov, medtem ko je v besedilih govorcev SJ2 prisotnih manj različnih veznikov, so pa ti – zaradi težnje po večji eksplicitnosti povezanosti idej v besedilu – pogostnejši. Poleg tega se pričakuje, da je pogostnost osnovnejših veznikov v besedilih J2 večja kot v besedilih J1. Dodatni cilj analize je prikazati glavne tipe napak pri uporabi veznikov v besedilih govorcev SJ2.

11 Ob pomisleku glede uvrščanja določenih besednih zvez (*se pravi, in sicer*) v besedno vrsto veznikov Smolej (2004, str. 52–53) kot ločnico med vezniki in besedilnimi povezovalci navede raven njihovega funkcijskega delovanja. Vezniki poleg pomenskih izražajo tudi skladenjska razmerja, besedilni povezovalci pa le pomenska razmerja.

4.2 Izgradnja pilotnih korpusov

Za slovenščino kot drugi in tuji jezik (SDTJ) trenutno obstajata dva korpusa, in sicer pisni korpus usvajanja slovenščine kot tujega jezika KOST (Stritar Kučuk idr., 2023) in korpus učbenikov za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika KUUS (Klemen idr., 2022a). Glede na izhodiščno raziskovalno vprašanje korpusa KOST nisem mogla uporabiti, ker besedila v njem niso umeščena po ravneh SEJO, ampak zanje obstaja le informacija o okvirni stopnji jezikovne zmožnosti avtorjev besedil (Stritar Kučuk, 2022, str. 328).¹² Korpus KUUS pa ne obsega besedil govorcev SDTJ, temveč besedila učbenikov za učenje SDTJ, torej gradivo, ki ga govorniki v učnem procesu sprejemajo receptivno, zagotovo sicer s ciljem, da določeno mero tega gradiva usvojijo tudi produktivno.

Ker je bil cilj raziskave poleg analize izbranih veznikov v argumentativnih besedilih govorcev SJ2 tudi primerjava pridobljenih rezultatov z besedili govorcev SJ1, sem za namene empirične analize oblikovala dva manjša specializirana pilotna korpusa besedil (gl. Arhar, 2006; Gorjanc, 2005).

4.2.1 Vključena besedila

Za korpus besedil govorcev SJ2 (TEKST-SJ2) sem uporabila besedila, napisana na izpitu iz znanja slovenščine na višji ravni na izpitnem roku aprila 2023. Naloga pri podtestu Pisanje je omogočala izbiro med pisanjem eseja z naslovom »Ali naj podjetja dovolijo živali na delovnem mestu ali ne?« in pisanjem praktičnega besedila: »Pismo županu: predlog za nov projekt v kraju« (Priloga 1). V korpus so bila vključena besedila, ki so bila na izpitu ocenjena pozitivno in torej dosegajo raven B2 SEJO (ali jo presegajo). Izpit na izbranem izpitnem roku je opravljalo 62 udeležencev, od tega je bila večina ženskega spola (88,7 %), izpit je opravilo 36 udeleženk in udeležencev (58 %).¹³ Poleg besedil udeležencev, ki so v celoti uspešno opravili izpit, so bila v korpus zajeta še tri besedila udeleženk, ki izpita niso opravile, so pa bile uspešne pri pisanju, torej so bila njihova besedila ocenjena, da dosegajo raven B2. Večina besedil

12 Ko bo korpus v prihodnosti obsegal tudi besedila, umeščena po ravneh SEJO, bo dober vir za primerjavo z rezultati, predstavljenimi v pričujoči raziskavi.

13 Predstavljeni podatki so primerljivi s splošnimi podatki za leto 2023 (gl. pogl. 2).

je praktičnosporazumevalnih (62 %), kar morda pomeni, da imajo udeleženci s takimi besedili več izkušenj tudi sicer.¹⁴

Vzporedno s korpusom TEKST-SJ2 je bil zgrajen korpus primerljivih besedil odraslih govorcev SJ1 (TEKST-SJ1). Ti so pisali besedila ob isti nalogi kot govorcev SJ2, v kontroliranih okoliščinah, formalno primerljivih s tistimi, v katerih so nastala besedila TEKST-SJ2.¹⁵ Pri tem je treba opozoriti na pomembno razliko – besedila govorcev SJ2 so nastala v izpitnem kontekstu, torej pod pritiskom, medtem ko govorcev SJ1 takemu pritisku niso bili izpostavljeni.¹⁶ Nekaj besedil sem zbrala v višjem letniku srednje šole in v institucijah, ki izobražujejo odrasle, nekaj pa z osebnim nagovorom. Popolne primerljivosti z vidika demografskih značilnosti avtorjev s korpusom TEKST-SJ2 sicer ni bilo mogoče doseči, sem pa bila pri zbiranju besedil pozorna, da njihovi avtorji niso bili strokovnjaki, npr. jezikoslovci, filologi, učitelji jezika, poklicni pisci različnih besedil. Na takšen način je bilo zbranih 31 besedil.¹⁷ V nasprotju z besedili govorcev SJ2 v TEKST-SJ1 glede na besedilno zvrst prevladujejo eseji (55 %). Vsi avtorji besedil, vključenih v TEKST-SJ1, so tudi odstopili avtorske pravice.

Za besedila obeh korpusov sem zbrala podatke o besedilu (čas nastanka, besedilna vrsta, število besed) in njegovem avtorju (spol, leto rojstva, status, prvi jezik, stopnja dokončane izobrazbe).¹⁸ Besedila so bila prepisana v format .doc in anonimizirana tako, da so v njih izpuščeni osebni podatki, na primer imena, kraji, naslovi, ter nadomeščeni s kodami [Ime], [Kraj] ipd. (prim. Stritar Kučuk, 2022). Z izjemo anonimizacije sem pri prepisu besedil dosledno sledila izvirnikom, upoštevala sem le popravke avtorjev (prim. Arhar, 2006, str. 55).

Med zbranimi besedili se je predvsem v TEKST-SJ1 pokazala precejšnja razlika v dolžini besedil. Nekatera besedila so bila daljša od 250

14 Uspešnost udeležencev je bila na izpitu sicer nekoliko večja pri esejih (68 % jih je bilo ocenjenih z ravno B2), medtem ko je bilo pri praktičnih besedilih takih 63 %. Rezultat morda nakazuje, da esej izberejo kandidati, ki so pri pisanju bolj kompetentni.

15 Ker sem želela čim bolj primerljive okoliščine, so tudi govorcev SJ1 besedila napisali na roke, brez jezikovnih ali drugih pripomočkov. Na voljo pa so imeli manj časa (45 minut; udeleženci izpita lahko besedilo pišejo 70 minut), saj se je takšen časovni okvir za izpolnitev naloge zanje izkazal kot zadosten.

16 Udeleženci izpitov potrdilo o znanju slovenščine običajno nujno potrebujejo, medtem ko so govorcev SJ1 besedila pisali prostovoljno.

17 Eno besedilo je bilo izločeno zaradi neberljivosti pisave.

18 Demografski podatki o govorcih SJ2 so na voljo v prijavnica na izpit, zaradi primerljivosti sem enake podatke zbrala tudi za govorcev SJ1.

besed, nekatera pa zaradi kratkosti niso zares izpolnila zadane naloge (manj kot 100 besed).¹⁹ Kljub temu so bila vključena v korpus, saj gre za primer realne pisne zmožnosti mlajših odraslih govorcev SJ1. Pri govorcih SJ2 je glede dolžine konsistentnost večja (gre za izpitno situacijo in udeleženci izpitov glede priporočene dolžine upoštevajo v navodilih zapisano spodnjo mejo). V povprečju je bilo besedilo pri J2 dolgo 287, pri J1 pa 190 besed. Korpus TEKST-SJ2 obsega skupno 11.167 besed in 13.242 pojavnic, korpus TEKST-SJ1 pa 5.865 besed in 6.847 pojavnic (Tabela 2).²⁰

Tabela 2: Značilnosti v raziskavi uporabljenih korpusov

	TEKST-SJ2	TEKST-SJ1
Velikost (št. besed)	11.167	5.865
Število besedil	38	31
Prenosnik	pisni	pisni
Čas nastanka	april 2023	april–maj 2024
Besedilni vrsti	esej, praktičnosporazumevalno besedilo	esej, praktičnosporazumevalno besedilo
Jezikovna obdelava besedil	nelektorirano, brez posegov	nelektorirano, brez posegov
Avtorstvo	neprofesionalni pisci	neprofesionalni pisci
Jezik	slovenščina kot avtorjev drugi jezik	slovenščina kot avtorjev prvi jezik

V korpusu TEKST-SJ2 močno prevladujejo avtorice (92 %), kar je v skladu s siceršno zastopanostjo moških in žensk na izpitu na višji ravni. V TEKST-SJ1 so avtorice v manjšini (29 %). Prvi jezik avtorjev besedil v TEKST-SJ1 je slovenščina, prvi jeziki avtorjev besedil v TEKST-SJ2 pa so v veliki večini slovanski jeziki, in sicer ruski, srbski, bosanski, ukrajinski, slovenski, hrvaški in črnogorski, le en avtor je kot svoj prvi jezik navedel albanščino. V prihodnje bi bilo ob morebitni širitvi korpusa zanimivo pridobiti več besedil oseb, katerih prvi jeziki niso slovanski.

Tabeli 3 in 4 prikazujeta podatke o številu vključenih besed v posamezna korpusa (prim. Gorjanc, 2005, str. 36) glede na starost in izobrazbo avtorjev besedil.

19 Dolžina besedil bržkone vpliva na pogostnost in raznolikost rabe veznikov in besedilnih povezovalcev.

20 Povprečna dolžina besedila in deleži števila besed glede na posamezne kriterije (gl. Tabeli 3 in 4) so bili izračunani na podlagi avtomatskega štetja besed v programu Word, saj v avtomatsko oblikovanih korpusih v SketchEngine besedila niso označena z izbranimi metapodatki. Število besed v Wordu se zaradi nekoliko drugačnega opredeljevanja enote »beseda« rahljo razlikuje od števila v SketchEngine (TEKST-SJ1: 11.186; TEKST-SJ2: 5.883).

Tabela 3: Število in odstotek besed v obeh korpusih glede na starost avtorjev

	TEKST-SJ2		TEKST-SJ1	
	Št. besed	%	Št. besed	%
16-25 let	1265	11,31	1995	33,91
26-30 let	2681	23,97	0	0
31-35 let	3661	32,73	718	12,2
36-40 let	1687	15,08	1740	29,58
41-45 let	1137	10,16	1227	20,86
46-50 let	493	4,41	203	3,45
50 let in več	262	2,34	0	0

Tabela 4: Število in odstotek besed v obeh korpusih glede na dokončano izobrazbo avtorjev

	TEKST-SJ2		TEKST-SJ1	
	Št. besed	%	Št. besed	%
nedokončana OŠ	0	0	0	0
OŠ	0	0	237	4,03
poklicna šola	584	5,22	0	0
srednja šola	2397	21,43	2238	38,04
višja ali več	8205	73,35	3408	57,93

4.3 Označevanje in analiza korpusov

Zbrana besedila so bila naložena v orodje SketchEngine, v katerem sta bila oblikovana dva ločena manjša korpusa. Gradivo je bilo avtomatsko lematizirano in oblikoskladenjsko označeno. Zaradi pomenske in strukturne kompleksnosti ter besednovrstne raznolikosti jezikovnih sredstev, ki opravljajo vezniško vlogo (gl. pogl. 3), ima njihova avtomatska analiza omejitve (o omejitvah avtomatske analize povezovalcev kot besedilne kategorije prim. Balažic Bulc, 2010, str. 60; Balažic Bulc in Gorjanc, 2009). Dodaten problem v avtomatskem označevanju v primeru besedil govorcev SJ2 vidim tudi v morebitnem napačnem zapisu posameznih besed. Ker so besedila ostala zvesta izvirniku, torej nepopravljena, je mogoče, da katera od pojavitev veznikov v besedilih ni ustrezno zaznana (npr. zapis *na primer* brez presledka). V prvem koraku analize so bili tako v korpusih avtomatsko analizirani enobesedni vezniki (v SketchEngine avtomatsko označeni kot »conjunction«), v drugem koraku pa so bila izvedena poizvedovanja po

vnaprej izbranih (tudi večbesednih) veznikih in nekaterih besedilnih povezovalcih. Izbor predstavljam v naslednjem poglavju.

4.3.1 Opredelitev iskanih veznikov

Pri opredelitvi iskanih veznikov sem se omejila na tista pomenska razmerja, ki so ključna za argumentativna besedila oziroma argumentacijski diskurz, in sicer protivno, pojasnjevalno, sklepalno in vzročnostno (prim. Gorjanc, 1998, str. 373; Žagar in Schlamberger Brezar, 2009, str. 180, 191; Balažič Bulc, 2010).

Osredotočila sem se na dve večji skupini veznikov, in sicer tiste, ki izražajo vzrok, posledico in pojasnjevanje, ter tiste, ki izražajo nasprotje (protivnost) in dopuščanje. Pri natančnejši določitvi, po katerih veznikih bom poizvedovala v korpusih, sem si pomagala z učbeniki za slovenščino kot drugi in tuji jezik, ki so umeščeni na ravni SEJO.²¹ Ker sem želela v analizi primerjati pogostnost veznikov, ki jih učbeniki uvajajo na nižjih ravneh, z vezniki, ki so uvedeni kasneje in so predvidoma za učence se težji, a hkrati omogočajo izražanje kompleksnejših povezav med idejami, sem veznike glede na njihovo obravnavo v učbenikih razvrstila po ravneh.²² Tako pridobljen nabor sem primerjala s seznamom jedrnega besedišča za slovenščino kot J2 (Klemen idr., 2002a), ki zajema besedišče do ravni B1 (gl. Klemen idr., 2002b, str. 169) in v katerem so zaradi narave seznama kot vezniki označene le enobesedne pojavitve. Primerjava pokaže, da se na seznamu jedrnega besedišča posamezni vezniki praviloma pojavijo na nižji ravni po SEJO, kot to velja za učbenike (Tabela 5). Vezniki *ker*, *zato* in *ampak* so na primer v jedrnem besedišču umeščeni na raven A1, medtem ko se obravnavajo v učbenikih na ravni A2 SEJO. Seznam jedrnega besedišča je bil pripravljen na podlagi Korpusa učbenikov za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika (KUUS), ki zajema vse besede v učbenikih, tudi navodila k

21 *Slovenska beseda v živo 1a* (raven A1), *Slovenska beseda v živo 1b* (A2), *Slovenska beseda v živo 2* (B1), *Slovenska beseda v živo 3a* (B2–C1) in *Slovenska beseda v živo 3b* (C1), A, B, C ... 1, 2, 3, *gremo* (A1), *Gremo naprej* (A2), *Naprej pa v slovenščini* (B1), *Mozaik slovenščine* (A2) in *S slovenščino nimam težav* (A2–B1) (več o postopku umeščanja v Lutar, 2017, 2022). Učitelji učbenike sicer pogosto dopolnjujejo s svojimi oz. drugimi gradivi, vendar kljub temu učbeniki običajno predstavljajo glavnino uporabljenega gradiva pri pouku.

22 Ker je analiziranih učbenikov malo, gre le za orientacijsko razvrstitev veznikov po ravneh, ki bi jo bilo mogoče tudi prilagajati in dopolnjevati.

nalogam. Seznam jedrnega besedišča sem primerjala tudi z Referenčnim seznamom pogostega splošnega besedišča za slovenščino (Pollak idr., 2020). Razumljivo se je pokazala velika prekrivnost veznikov, saj priprava seznama jedrnega besedišča temelji na primerjavi s pogostim splošnim besediščem za slovenščino (Klemen idr., 2022b). Samo treh veznikov, zajetih v pogostem splošnem besedišču, ni na seznamu jedrnega besedišča: *temveč*, *četudi* in *bodisi*. V učbenikih je njihova obravnavna predvidena na ravneh B2 in C1.²³

Tabela 5: Obravnava veznikov v učbenikih SDTJ glede na ravni SEJO in vezniki na seznamu jedrnega besedišča za SDTJ

	Izražanje ...	A1	A2	B1	B2 ali višje ²⁴
Obravnava povezovalcev v učbenikih SDTJ	... vzroka,	/	ker, zato	saj	kajti
	posledice ali pojasnjevanja			in sicer torej	to se pravi to je namreč tako da sicer oziroma
	... nasprotja (protivnosti) ali dopuščanja	/	ampak	vendar toda pa čeprav kljub temu da namesto da	a temveč marveč četudi samo (da) le (da)
Jedro besedišče za SDTJ	--	ampak, ker, zato, a, pa, oziroma ²⁵	saj, namreč, torej, tako, vendar, čeprav	kajti, sicer, toda, vendarle	<i>Ni podatka.</i>

4.3.2 Ročno označevanje napak

V zadnjem koraku je bila kot kvalitativna dopolnitev korpusne analize veznikov na manjšem delu besedil TEKST-SJ2 narejena tudi analiza napak, ki lahko pomembno vplivajo na koherentnost besedila. Na manjšem vzorcu besedil sem ročno označila napake ter na podlagi izkušenj

23 *Temveč* in *četudi* sta bila kot povezovalca, ki izražata nasprotje oz. dopuščanje, vključena v analizo.

24 Na tej ravni sta bila umeščena le dva učbenika, in sicer *Slovenska beseda v živo 3a* in *3b*. Nabor veznikov je še posebej orientacijski, saj se nekateri vezniki pojavijo le v enem od učbenikov.

25 Vezniki *ampak*, *a* in *pa* so uvrščeni v A1-jedro, *ker* in *zato* v A1-širše (gl. Klemen idr., 2022a). Problem upoštevanja veznikov *a* in *pa* pri analizi je, da lahko izražata različna pomenska razmerja.

z ocenjevanjem na izpitih in analize konkretnih primerov pripravila enostavno klasifikacijo napak.²⁶ Pri označevanju napak in popravkih sem sledila načelu čim manjših posegov v besedilo (prim. tudi Stritar Kučuk, 2022; Gantar idr., 2023, str. 93). Konsistentnost označevanja oz. popravljanja napak na ravni skladnje ali celega besedila je poseben izziv, saj se po Gantar idr. (2023, str. 99) na »besedilni ravni nanašajo na celostno razumevanje besedila«. Pri popravljanju skladnje so »možne različne interpretacije učenčevega oziroma učenkinega pisanja, kot tudi različne rešitve za odpravo identificiranega jezikovnega problema« (Gantar idr., 2023, str. 93). Vzpostavljena klasifikacija je tako zastavljena robustno, kategorije so (vsaj do neke mere) subjektivno določene, prav tako tudi označene napake in njihovi popravki.

5 Rezultati analize

5.1 Pogostnost enobesednih veznikov

Z avtomatsko analizo sem v korpusu TEKST-SJ2 našla 32 različnih enobesednih veznikov, od tega 18 z vsaj petimi pojavitvami: *in, da, ki, kot, ali, če, pa, ker, ampak, ko, ter, saj, vendar, oziroma, kjer, namreč, zato* in *čepprav*. V korpusu TEKST-SJ1 je bilo najdenih 25 različnih enobesednih povezovalcev, od tega se jih 15 pojavi več kot petkrat: *in, da, pa, ali, ki, kot, saj, ker, vendar, ter, zato, če, ko, kjer* in *kolikor*.²⁷ V korpusu TEKST-SJ1 je torej opazna nekoliko manjša raznolikost, ki pa jo je mogoče pripisati manjšemu številu zajetih besed, nekoliko krajšim besedilom in dejstvu, da med korpusoma glede na starost avtorjev besedil ni bilo mogoče doseči popolne primerljivosti. Navedeni dejavniki zagotovo lahko vplivajo na rabo veznikov v besedilih in bi jih bilo ob nadaljnjih raziskavah in morebitnem širjenju korpusov dobro upoštevati.²⁸

V TEKST-SJ2 je skupno število enobesednih veznikov 1155, relativna pogostnost (RF) na tisoč pojavnic je 87,2225, medtem ko je bilo v TEKST-SJ1 zaznanih skupno 621 enobesednih veznikov, relativna

26 Pri tem sem si pomagala s priporočili v Gantar idr. (2023, str. 102–104) in Stritar Kučuk (2022, str. 331).

27 *Slovenska slovnica* oziralne zaimke *ki, kjer, kolikor* navaja kot posebno skupino vezniške besede (Toporišič, 2000, str. 430).

28 Prav tako vpliva tudi trud avtorja, ki je bil v primeru govorcev SJ1 verjetno manjši, saj so besedila pisali prostovoljno in brez posledic.

pogostnost pa je nekoliko večja: 90,6966. Pogostnost je torej večja pri govoricah SJ1. Zdi se torej, da so pri izražanju odnosov med idejami eksplicitnejši od govorcev SJ2. Pri tem je pomembno upoštevati, da manjša prisotnost veznikov ne pomeni nujno manjšega znanja, ampak lahko gre tudi za izbiro avtorja glede na to, kako ekspliciten želi biti pri izražanju razmerij med idejami v besedilu.

Med enobesednimi povezovalci sta v obeh korpusih pričakovano daleč najpogostnejša veznika *in* ter *da* (Tabeli 6 in 7). Oba veznika sta sicer (pomensko) večfunkcijska. Kot kažejo primeri iz TEKST-SJ2, se *in* tako pojavlja kot medbesedni (1) in medstavčni veznik (2), med drugim ima na primer vezalno funkcijo (2), lahko pa je tudi del večbesedne vezniške zveze (3).²⁹

- (1) *Ljudje imajo veliko nalog, obveznosti, projektov in novih izzivov.*
- (2) *Moje mnenje je, da pogovori in diskusije med delavcema v podjetjih bi pomagali v rešitvi tega problema in izboljšali situacijo.*
- (3) *Zelo smo zadovoljni z razvojem naše občine, ampak smo mnenja, da za izboljšavo kakovosti življenja manjka samo ena stvar, in sicer športno-zabavišni park.*

Razlika v korpusih se pojavi na tretjem mestu, kjer se pojavita različna veznika. V TEKST-SJ2 je to oziralni zaimek *ki* v vezniški funkciji (RF = 6,9476). Pri tem velja dodati, da *ki* govorcev SJ2, podobno pa velja tudi za govorcev SJ1, pogosto nadomestijo z neustrezno rabljenim pridevniškim zaimkom *kateri* (4).³⁰

- (4) *Kot ste saznanjeni v bližini naše šole pa se nahaja parcela katera je ustrezna za potrebe otroškega igrišča.*

V TEKST-SJ1 veznik *ki* sicer nima bistveno nižje relativne pogostnosti (RF = 6,4262), vendar pa sta pogostnejša od njega še veznika *pa* (RF = 7,8867; RF v TEKST-SJ2 = 3,0962) in *ali*. Govorcev SJ1 v analiziranih pisnih besedilih torej več uporabljajo *pa*. Govorcev SJ2 ta veznik morda uporabijo manjkraj zaradi njegove večfunkcijskosti in semantične

29 Primeri so navedeni, kot so jih zapisali avtorji, z vsemi ohranjenimi napakami. Poudarke sem naredila avtorica.

30 Avtor prve povedi pred *kateri* ni uporabil vejice, kar bi bilo sicer pravilno. V prispevku se s problematiko rabe vejice ne ukvarjam, med drugim tudi zato, ker se napačni stavi oziroma neuporabi vejice pri ocenjevanju na izpitih ne pripisuje posebne teže.

kompleksnosti.³¹ Kot kažeta spodnja primera iz TEKST-SJ1, *pa* uvaja različna razmerja – npr. vezalno (5) in protivno (6). Poleg tega v stavčni strukturi nima stalnega mesta (odvisno je od različnih dejavnikov, npr. poudarkov). To so razlogi, da je njegovo ustrezno rabo težko poučevati in se je je tudi težko naučiti.³²

- (5) *Podjetje, ki bi dovolilo živali, bi zanje morala urediti ločen prostor, z zaposlenimi pa določiti, kdaj v delovnem dnevu bi lahko imeli stik z njimi.*
- (6) *[...] hkrati pa bi rešili to, da živali niso v pisarni, so pa v sosednji sobi, tako da jih imajo zaposleni kadarkoli na razpolago.*

Tabela 6: Deset najpogostnejših enobesednih veznikov v TEKST-SJ2

Veznik	Absolutna pogostnost	Relativna pogostnost (RF), preračunana na 1000 pojavníc
in	374	28,2435
da	271	20,4652
ki	92	6,9476
kot	68	5,1352
ali	59	4,4555
če	49	3,7003
pa	41	3,0962
ker	38	2,8696
ampak	29	2,19
ko	26	1,9634

Primerjava pogostnosti veznikov med korpusoma nakazuje, da govorci SJ2 v večji meri uporabljajo osnovnejše veznike oziroma tiste, ki jih v organiziranem učnem procesu predvidoma spoznajo prej. Tako se na primer veznika *če* in *ko* v TEKST-SJ2 uvrstita med deset najpogostnejših (RF pri *če* je 3,7003, RF pri *ko* je 1,9634), medtem ko se v TEKST-SJ1 *če* po pogostnosti umešča na enajsto (RF = 1,3144), *ko* pa na trinajsto mesto (RF = 1,1684). Razlike, ki se med korpusoma pojavijo pri protivnih in pojasnjevalnih veznikih, pa natančneje predstavljam v naslednjem poglavju.

31 Večfunkcijski je tudi veznik *ali*.

32 Tudi učiteljske izkušnje kažejo, da se govorci SJ2 težko naučijo ustrezne rabe tega veznika (gl. Lojk in Kosi, 2022).

Tabela 7: Deset najpogostnejših enobesednih veznikov v TEKST-SJ1

Veznik	Absolutna pogostnost	Relativna pogostnost (RF), preračunana na 1000 pojavnic
in	222	32,4229
da	117	17,0878
pa	54	7,8867
ali	45	6,5722
ki	44	6,4262
kot	26	3,7973
saj	21	3,067
ker	13	1,8986
vendar	12	1,7526
ter	10	1,4605

5.2 Pogostnost veznikov, ki izražajo za argumentativno besedilo tipična pomenska razmerja

Če se pri analizi omejim na enobesedne veznike, ki potencialno vzpostavljajo pomenska razmerja, ključna za argumentacijo (Tabeli 8 in 9), in če veznik *pa* zaradi predstavljene problematike pustimo ob strani,³³ se pokaže, da je v TEKST-SJ2 med vezniki, ki izražajo vzrok, posledico oziroma pojasnjevanje, na prvem mestu *ker* (RF = 2,8697), za izražanje nasprotja (protivnosti) pa se najpogosteje uporablja *ampak* (RF = 2,19). V TEKST-SJ1 je za veznikom *pa* najpogostnejši pojasnjevalni *saj* (RF = 3,067), ki se v TEKST-SJ2 pojavlja precej redkeje (RF = 1,2838). Sledi vzročni *ker* (RF = 1,8986), med protivnimi vezniki pa je v TEKST-SJ1 najpogostnejši *vendar* (RF = 1,7526). *Ker* in *ampak* se v besedilih govorcev SJ2 verjetno pojavljata pogosteje zato, ker gre za veznika, ki se ju – kot kažejo učbeniki SDTJ – obravnava najprej.³⁴ Zanimivo pa je, da se ta dva veznika v besedilih govorcev SJ1 ne pojavljata najpogosteje.

V učbenikih na začetnih stopnjah se pojavlja tudi posledični *zato*. Kljub temu pa ima v TEKST-SJ2 precej nizko relativno pogostnost (RF = 0,3776), medtem ko je ta v TEKST-SJ1 višja (RF = 1,3144). Opisane razlike prikazuje Tabela 10.

33 Podobno velja tudi za veznika *oziroma* in *a*, uvrščena na seznama veznikov v obeh korpusih (Tabeli 8 in 9).

34 Naj tu poudarim, da sodelujočih v raziskavi nismo spraševali po njihovih izkušnjah z učenjem SJ2.

Tabela 8: Deset najpogostnejših enobesednih veznikov, ki uvajajo za argumentativno besedilo tipična pomenska razmerja v TEKST-SJ2

Veznik ³⁵	Absolutna pogostnost	Relativna pogostnost (RF), preračunana na 1000 pojavníc
pa	41	3,0962
ker	38	2,8697
ampak	29	2,19
saj	17	1,2838
vendar	11	0,8307
oziroma	8	0,6041
namreč	6	0,4531
zato	6	0,4531
čepprav	5	0,3776
a	3	0,2265

Tabela 9: Deset najpogostnejših enobesednih veznikov, ki uvajajo za argumentativno besedilo tipična pomenska razmerja v TEKST-SJ1

Veznik	Absolutna pogostnost	Relativna pogostnost (RF), preračunana na 1000 pojavníc
pa	54	7,8867
saj	21	3,067
ker	13	1,8986
vendar	12	1,7526
zato	9	1,3144
namreč	4	0,5842
ampak	3	0,4381
a	2	0,2921
temveč	1	0,146
oziroma	1	0,146

35 V Tabelah 8 in 9 so navedeni tisti vezniki, ki tipično uvajajo vzročno (*ker*), posledično (*zato*), pojasnjevalno (*saj*, *namreč*, *oziroma*), protivno (*ampak*, *vendar*, *temveč*, *pa*, *a*) in dopustno (*čepprav*) razmerje (gl. Tabelo 5). Številni vezniki so večfunkcijski (Toporišič, 2000, str. 434) in uvajajo različna pomenska razmerja oziroma v povedi prevzemajo tudi druge, nevezniške vloge. V Tabelah 8 in 9 so taki predvsem *pa*, *oziroma* in *a*. Ročni pregled sicer pokaže, da veznik *a* v primerih v TEKST-SJ1 in TEKST-SJ2 nastopa v protivni funkciji, *oziroma* pa v TEKST-SJ1 v funkciji pojasnjevanja, medtem ko v TEKST-SJ2 v treh primerih izraža navajanje različnih možnosti.

Tabela 10: Rezultati – primerjava pogostnosti izbranih veznikov v TEKST-SJ2 glede na TEKST-SJ1: absolutne vrednosti in relativna pogostnost (RF), preračunana na 1000 pojavníc

Veznik	TEKST-SJ2		TEKST-SJ1		RF TEKST-SJ2 glede na RF TEKST-SJ1
	Absolutna pogostnost	RF na 1000 pojavníc	Absolutna pogostnost	RF na 1000 pojavníc	
ker	38	2,8697	13	1,8986	+0,9711
saj	17	1,2838	21	3,067	-1,7832
ampak	29	2,19	3	0,4381	+1,7519
vendar	11	0,8307	12	1,7526	-0,9219
zato	6	0,4531	9	1,3144	-0,8613

Pri opazovanih pomenskih razmerjih govornici SJ2 uporabljajo več različnih veznikov kot govornici SJ1. Poleg navedenih v Tabeli 8 so prisotni še *kajti*, *temveč*, *vendarle*, *torej*,³⁶ ki pa se pojavijo manj kot trikrat, verjetno zaradi preferenc posameznega avtorja. Kljub temu je zanimivo, da se v TEKST-SJ1 poleg veznikov, navedenih v Tabeli 9, pojavi le še *kajti*. Če bi se trend večje raznolikosti veznikov v TEKST-SJ2 potrdil ob povečanju korpusov in statistično bolj relevantnem številu pojavitev,³⁷ bi ga bilo moč pripisovati sistematičnemu učenju jezika govorcev SJ2 in mogoče večjemu prizadevanju, da bi se izkazali z raznovrstnostjo jezikovnih sredstev, ker gre za besedila, napisana v izpitni situaciji.

5.3 Pogostnost izbranih večbesednih veznikov in nekaterih izbranih povezovalcev

Nazadnje so bila v korpusih opravljena še poizvedovanja po posameznih vnaprej določenih večbesednih veznikih, ki izražajo opazovana pomenska razmerja. Med njimi sem na podlagi obravnave v učbenikih SDTJ (Tabela 5) preverila pojavljanje *kljub temu da*, *namesto da*, *to se pravi*, *samo da*, *le da*, *tako da* ter *in sicer*. Prvih pet se ni pojavilo v

³⁶ Pojavi se tudi veznik *tako*, vendar v funkciji naštevanja oziroma dodajanja informacij: *tako – kot*.

³⁷ Pojavitve obravnavanih veznikov bi bilo mogoče preveriti v podobnih korpusih, ki zbirajo besedila učečih se neprofesionalnih piscev, npr. v korpusu učenja slovenščine kot neprvega jezika KOST (Stritar Kučuk idr., 2023) ali v korpusu šolskih pisnih izdelkov Šolar (Arhar Holdt idr., 2022), vendar pri teh dveh korpusih ne gre za primerljivo starostno skupino, poleg tega pa, kot že omenjeno, pri korpusu KOST nimamo podatka o stopnji znanja po SEJO.

nobenem od korpusov.³⁸ Tako da se v TEKST-SJ2 pojavi enkrat (primer 7), v TEKST-SJ1 pa trikrat, medtem ko se *in sicer* v TEKST-SJ2 pojavi štirikrat (RF = 0,3021), v TEKST-SJ1 pa dvakrat (RF = 0,2921).

(7) *Blizu je že park, ampak nova zelena površina bi lahko povezala oba parka v edino oazo okrog blokov, tako da bi nas obdala z naravo sredi mesta.*

Preverjani kompleksnejši večbesedni vezniki, ki se v učbenikih SDTJ obravnavajo na višjih ravneh, so v obeh korpusih torej redki (mogoče bi se ob večjih korpusih pojavljali pogosteje).

Ob ročnem pregledu besedil korpusa TEKST-SJ1 pa sem opazila nekatere besedilne povezovalce, ki izražajo za argumentacijo tipična pomenska razmerja bodisi med stavki bodisi med povedmi oziroma večjimi deli besedila. Zdi se, da gre za jezikovna sredstva, ki pomenško razmerje »opišejo«. Preverila sem, kako se trije tovrstni povezovalci: *posledično*, *zaradi tega* in *na primer* pojavljajo v obeh korpusih. V TEKST-SJ1 je zelo pogost členkovni povezovalec *posledično*, pojavi se desetkrat (RF = 1,4604) in je po pogostnosti primerljiv z *zato*. Ta povezovalec se pojavi tudi v TEKST-SJ2 (primer 8), vendar manjkrat, le štirikrat, in ima precej nižjo relativno pogostnost (RF = 0,3021).

(8) *Zagovorniki zagovarjajo da podjetja dovolio živali na delovnem mestu, ker im pozitivno vpliva na zdravje, zmanjša stres in izboljša odnose med zaposlenimi. Posledično mislijo da im to izboljša produktivnost na delu.*

Čeprav imata povezovalna *zaradi tega* in *na primer* v TEKST-SJ2 nekoliko več pojavitev, pa sta po relativni pogostnosti v obeh korpusih približno enako zastopana. Prvi se v TEKST-SJ2 pojavi šestkrat (RF = 0,4531), v TEKST-SJ1 trikrat (RF = 0,4381). Zveza *na primer*, ki v besedilu uvaja ponazoritev, pa ima v TEKST-SJ2 pet pojavitev (RF = 0,3776), v TEKST-SJ1 pa štiri (RF = 0,5842). V povezavi s temi opažanji bi bila zanimiva nadaljnja analiza drugih besedilnih povezovalcev in metabesedilnih označevalcev, ki imajo funkcijo povezovanja in organizacije besedila. Bi pa morala takšna analiza temeljiti na ročnem označevanju besedil, zagotovo pa bi bilo treba tudi povečati oba korpusa.

38 Enkrat se v TEKST-SJ2 pojavi zveza *to pomeni da*.

Tabela 11: Klasifikacija napak s primeri in predlogi popravkov

Kategorija napake	Primer iz TEKST-SJ2 ³⁹	
	Neustrezna raba	Predlog popravka
1	Veliko se od njih lahko naučimo kako doma, tako tudi v službi.	Veliko se od njih lahko naučimo tako doma kot v službi.
2	Od tega imamo že zbranih 10.000 evrov. Zato vam tudi pišem, ker vas prosimo za še dodatnih 20.000 evrov iz občinske blagajne.	Od tega imamo že zbranih 10.000 evrov. Zato vam tudi pišem, da bi vas prosil[i] za še dodatnih 20.000 evrov iz občinske blagajne.
3	Ravno tako, odrasle osebe potrebujejo park v okolici. Današnje življenje je hitrejše kot nekdaj. Veliko časa preživimo v službi. Potrebujemo park za sprehode ali druženje s prijatelji.	Ravno tako, odrasle osebe potrebujejo park v okolici, saj je današnje življenje hitrejše kot nekdaj. Veliko časa preživimo v službi, zato potrebujemo park za sprehode ali druženje s prijatelji.
4	S priključkom na avtocesto je naša majhna vasica postala zelo prometna. Namreč , veliko domačinov, ljudi iz drugih občin in tudi turistov se vsak dan pelje po glavni cesti mimo šole, vrtca in otroških igral.	S priključkom na avtocesto je naša majhna vasica postala zelo prometna. Veliko domačinov, ljudi iz drugih občin in tudi turistov se namreč vsak dan pelje po glavni cesti mimo šole, vrtca in otroških igral.
5	Tako na ene vplivajo zelo pozitivno in sproščujoče, ter so tisti ljudje vedno obkroženi z živalmi.	Tako na ene vplivajo zelo pozitivno in sproščujoče. [Ti] ljudje so vedno obkroženi z živalmi.

5.4 Primeri napak pri rabi veznikov v besedilih govorcev SJ2

Kvalitativna analiza napak je bila izvedena na manjšem vzorcu naključno izbranih besedil, zato v naslednjih primerih prikazujem posamezne tipične pojavitve brez podatka o pogostnosti teh primerov v celotnem korpusu TEKST-SJ2. Kljub temu je treba poudariti, da njihova pogostnost v besedilih, ki dosegajo raven B2, ni velika.⁴⁰ Oblikovana je bila naslednja klasifikacija napak: 1) neslovenski (oziroma strukturno neustrezen) veznik; 2) neustrezen slovenski veznik – glede na pomensko, logično razmerje (lahko tudi napačno vzpostavljena referenca); 3) izpust veznika – predvidoma zaradi omejenosti nabora veznikov, ki jih pozna avtor; to lahko vodi do manj natančnega izražanja, nezmožnosti smiselnega razvitja argumenta; 4) neustrezno mesto veznika v strukturi; 5) odvečen veznik ali kopičenje veznikov – predvidoma v težnji po večji eksplicitnosti povezanosti idej, kar ima

³⁹ Pri napakah se je treba zavedati omejitve pridobljenih primerov glede na to, da je bila velika večina avtorjev besedil slovanskih govorcev.

⁴⁰ Zanimiva bi bila tudi primerjava z napakami pri rabi veznikov v besedilih govorcev SJ1.

običajno za posledico dolge in težje razumljive povedi. V nadaljevanju (Tabela 11) navajam konkretne primere neustrezne rabe in predloge popravkov, pri čemer je treba poudariti, da gre pri tem do neke mere za subjektivne odločitve.

6 Sklep

Pisanje v neprvem jeziku je za večino govorcev zahtevna jezikovna dejavnost. To kažejo tudi rezultati izpitov iz znanja slovenščine, kjer udeleženci pri pisanju praviloma dosegajo slabše rezultate kot pri drugih delih izpita (gl. Letno poročilo CSDTJ, 2022). Razloge za to lahko na eni strani iščemo v kompleksnosti te dejavnosti, na drugi strani pa tudi v pomanjkanju izkušenj oziroma v siceršnjih pisnih praksah, ki pa so med drugim odvisne od sporazumevalnih potreb govorcev. Zdi se, da odrasli govorci, če tega od njih ne zahteva delo, pišejo razmeroma malo, kar velja za pisanje v prvem kot tudi v drugih jezikih (gl. opombo 7 in pogl. 2.1).

Prispevek se osredotoča na argumentativna besedila govorcev SJ2, katerih pisno zmožnost lahko glede na rezultat na izpitu iz znanja slovenščine umestimo na raven B2 SEJO. Prikazana sta nabor veznikov ter pogostnost njihovega pojavljanja v teh besedilih v primerjavi z besedili govorcev SJ1. Analiza dveh manjših pilotnih korpusov, zgrajenih za namene tega prispevka, pokaže, da je pogostnost veznikov v besedilih govorcev SJ2 manjša kot v besedilih govorcev SJ1, vendar je nabor veznikov v besedilih govorcev SJ2 nekoliko bolj raznolik. Predpostavka, da govorci SJ1 veznike uporabljajo manj pogosto, a so ti bolj raznoliki kot v besedilih govorcev SJ2, se torej ni potrdila. Pri pisnem izražanju protivnosti ter vzročnosti in pojasnjevanja dajejo govorci SJ2 prednost nekaterim drugim veznikom kot govorci SJ1, in sicer tistim, ki se pri učenju obravnavajo na nižjih stopnjah. Dodatna poizvedovanja v korpusih po vnaprej izbranih kompleksnejših veznikih, ki jih učbeniki SDTJ obravnavajo na višjih ravneh, pa so pokazala, da govorci SJ2 in govorci SJ1 takih veznikov pri pisanju ne uporabljajo pogosto. Te ugotovitve potrjujejo, kako pomembno je, da ocenjevalci pri ocenjevanju nimajo predstave o »idealnem besedilu«, in prav to je namen njihovega umerjanja ob besedilu, ki je ravno še sprejemljivo za določeno raven.⁴¹

41 O konceptu sprejemljivega govorca gl. Ferbežar, 2019, str. 88.

Prav tako je smiseln ponovni premislek, ali se kategoriji koherenčnosti pri ocenjevanju upravičeno pripisuje tolikšno težo ali bi se bilo vendarle pomembneje še bolj osredotočiti na vsebinsko učinkovitost besedila in uspešnost pri doseganju sporočilnega namena. Koherenčnost je tista ocenjevana kategorija, pri kateri imajo ocenjevalci najbolj različna pričakovanja. Kljub njihovi usposobljenosti in umerjenosti pri ocenjevanju največkrat prihaja do razhajanj. Ocenjevalci – kot kaže – pri povezanosti besedila pričakujejo precejšnjo eksplicitnost, k čemur jih usmerjajo tudi sami opisniki v ocenjevalni lestvici, ki v skladu s SEJO izpostavljajo predvsem eksplicitna sredstva povezovanja.

Nakazuje se tudi vprašanje glede poučevanja in učenja vežnikov v kontekstu SJ2. Rezultati analize, ki kažejo razlike v rabi vežnikov v zapisanih besedilih govorcev slovenščine kot J2 in J1, lahko okrepijo zavedanje o pomenu (pogostejše) obravnave teh jezikovnih sredstev pri pouku SJ2 in predvsem pomagajo pri premisleku, katere vežnike in kdaj (na katerih ravneh) je smiselno vključevati v pouk.

Vendar pa pri izpeljavi vsakršnih zaključkov kaže upoštevati omejitve tovrstne analize vežnikov. Ker imajo številni med njimi različne pomenske funkcije, bi nadaljnje raziskovanje – ob ustrezni nadgradnji in razširitvi obeh korpusov – zato zahtevalo več ročnega pregledovanja. Poleg osredotočenosti na enobesedne vežnike bi bilo pomembno nameniti pozornost drugim besedilnim povezovalcem in metabesedilnim sredstvom. Ugotovitve pa bi bilo za širši kontekst smiselno primerjati še z drugimi obstoječimi korpusi, na primer s korpusoma KOST in Šolar.

Zahvala

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pomagali pri zbiranju besedil, še posebej vsem tistim, ki so besedila napisali. Posebna zahvala urednikoma, doc. dr. Ini Ferbežar in lekt. Mateju Klemenu, ki sta mi pri raziskavi pomagala z dragocenimi nasveti, ter recenzentoma za natančno branje prispevka in pomembne dodatne usmeritve.

Literatura

- Arhar, Š. (2006). Gradnja specializiranega korpusa. *Jezik in slovnstvo*, 51(1), 53–67. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-RIOUCLYG>
- Arhar Holdt, Š. (2018). Korpusni pristop k skladnji računalniško posredovane slovenščine. V D. Fišer (ur.), *Viri, orodja in metode za analizo spletne slovenščine* (str. 228–252). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. Dostopno prek <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/111/203/2410-1>
- Arhar Holdt, Š. idr. (2022). *Developmental corpus Šolar 3.0*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI, <http://hdl.handle.net/11356/1589>
- Balažič Bulc, T. (2010). Pozicija konektorjev v makrostrukturi znanstvenega članka. V Š. Vintar (ur.), *Slovenske korpusne raziskave* (str. 54–71). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. Dostopno prek <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/30/81/847>
- Balažič Bulc, T., & Gorjanc, V. (2009). Corpus tagging of connectors: the case of Slovenian and Croatia academic discourse. V M. Mahlberg, V. González-Díaz & Catherine Smith (ur.), *Proceedings of the Corpus Linguistics Conference CL2009* (str. 1–11). Liverpool: University of Liverpool. Dostopno prek ucrel.lancs.ac.uk/publications/cl2009/363_FullPaper.doc
- Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (2022). *Letno poročilo 2022*. Dostopno prek <https://centerslo.si/knjige/letna-porocila/>
- Dobrovoljc, K. (2018). Raba tipično govorenih diskurzivnih označevalcev na spletu. *Slavistična revija*, 66(4), 497–513. Dostopno prek <https://srl.si/ojs/srl/article/view/2018-4-1-6>
- Durrant, P., Brenchley, M., & McCallum, L. (2021). *Understanding Development and Proficiency in Writing. Quantitative Corpus Linguistic Approaches*. Cambridge University Press.
- Ferbežar, I. (1999). Merjenje in merljivost v jeziku (Na stičišču jezikoslovja in psihologije: nekaj razmislekov). *Slavistična revija*, 47(4), 417–436. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-V1GCNII7>
- Ferbežar, I. (2012). *Razumevanje in razumljivost besedil*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ferbežar, I. (2019). Kakovost v jezikovnem testiranju: misija nemogoče? *Jezik in slovnstvo*, 64(3–4), 83–94. Dostopno prek <https://journals.uni-lj.si/jezkinslovnstvo/article/view/17835/15146>
- Ferbežar, I. (2022). Uvodnik. V N. Pirih Svetina & I. Ferbežar (ur.), *Simpozij Obdobja 41: Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik* (str. 9–10).

- Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2022/11/Uvodnik_Obdobja-41.pdf
- Ferbežar, I. & Eniko, M. (2022). »Lah blatschem gotovina?«: jezikovni profil uporabnika slovenščine na najnižji ravni. V N. Pirih Svetina & I. Ferbežar (ur.), *Simpozij Obdobja 41: Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik* (str. 99–108). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. Dostopno prek centerslo.si/wp-content/uploads/2022/11/Ferbezar-Eniko_Obdobja-41.pdf
- Galbraith, D., & Vedder, I. (2019). Methodological advances in investigating L2 writing processes. *Challenges and perspectives. Studies in Second Language Acquisition* 41 (Special Issue 3), 633–645. doi: 10.1017/S0272263119000366
- Gantar, P., Bon, M., Gapsa, M., & Arhat Holdt, Š. (2023). Šolar-Eval: evalvacijska množica za strojno popravljanje jezikovnih napak v slovenskih besedilih. *Jezik in slovstvo*, 68(4), 89–108. Dostopno prek <https://journals.uni-lj.si/jezikinslovstvo/article/view/16577>
- Gorjanc, V. (1998). Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega besedila. *Slavistična revija*, 46(4), 367–387. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JLVEJRFH>
- Gorjanc, V. (2005). *Uvod v korpusno jezikoslovje*. Domžale: Izolit.
- Hirci, N., & Mikolič Južnič, M. (2014). Korpusna raziskava rabe vzročnih in pojasnjevalnih povezovalcev v prevodih iz angleščine in italijanščine. V A. Pisanski Peterlin & M. Schlamberger Brezar (ur.), *Prevodoslovno usmerjene kontrastivne študije* (str. 150–170). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Dostopno prek <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/download/19/56/592?inline=1>
- Jerman, T., Murn, K., & Jugović, T. (2023). *Mozaik slovenščine. Učbenik za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika*. Ljubljana: Založba Univerze.
- Klemen, M., Arhar Holdt, Š., & Pollak, S. (2022a). *Core vocabulary for Slovenian as L2 1.0*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI, <http://hdl.handle.net/11356/1697>
- Klemen, M., Arhar Holdt, Š., Pollak, S., Kosem, I., Huber, D., & Lutar, M. (2022b). Korpus učbenikov za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika. V N. Pirih Svetina & I. Ferbežar (ur.), *Simpozij Obdobja 41: Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik* (str. 165–174). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. Dostopno prek <https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-41/>
- Liberšar, P., Petric Lasnik, I., Pirih Svetina, N., & Ponikvar, A. (2020). *Naprej pa v slovenščini. Učbenik za nadaljevalce na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Lojk, M., & Kosi, M. (2022). Problematika rabe veznika pa v protivnem priredju pri pouku slovenščine kot tujega jezika. V N. Pirih Svetina & I. Ferbežar (ur.), *Simpozij Obdobja 41: Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik* (str. 221–229). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. Dostopno prek https://centerslo.si/wp-content/uploads/2022/11/Lojk-Kosi_Obdobja-41.pdf
- Lutar, M. (2017). Učbeniki Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik in Skupni evropski jezikovni okvir. *Stephanos*, 3, 45–53.
- Lutar, M. (2022). Učbeniki za poučevanje slovenščine kot drugega in tujega jezika. V S. Pulko & M. Zemljak Jontes (ur.), *Slovenščina kot drugi in tuji jezik v izobraževanju* (str. 186–197). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. Dostopno prek <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/view/740/1022/2705>
- Markovič, A., Halužan, V., Pezdirc Bartol, M., Škapin, D., & Vuga, G. (2002). *S slovenščino nimam težav. Učbenik za kratke tečaje slovenščine*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Markovič, A., Stritar Kučuk, M., Jerman, T., & Pisek, S. (2013). *Slovenska beseda v živo 1a. Učbenik za začetni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Markovič, A., Stritar Kučuk, M., Jerman, T., & Pisek, S. (2015). *Slovenska beseda v živo 1b. Učbenik za začetni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Markovič, A., Škapin, D., Knez, M., & Šoba, N. (2012). *Slovenska beseda v živo 2. Učbenik za nadaljevalni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Markovič, A., Knez, M., Šoba, N., & Stritar Kučuk, M. (2009a). *Slovenska beseda v živo 3a. Učbenik za izpopolnjevalni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Markovič, A., Knez, M., Šoba, N., & Stritar Kučuk, M. (2009b). *Slovenska beseda v živo 3b. Učbenik za izpopolnjevalni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Petric Lasnik, I. (2004). Besediloslovna primerjava pisne produkcije tujih in rojenih govorcev slovenščine. *Jezik in slovstvo*, 49(3–4), 133–144. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-52WDRB4Z>
- Petric Lasnik, I., Pirih Svetina, N., & Ponikvar, A. (2019). *Gremo naprej. Učbenik za nadaljevalce na tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Petric Lasnik, I., Pirih Svetina, N., & Ponikvar, A. (2023). *A, B, C ... 1, 2, 3, gremo. Učbenik za začetnike na kratkih tečajih slovenščine kot drugega ali tujega jezika*. Ljubljana : Založba Univerze.
- Péry-Woodley, M.-P. (1991). Writing in L1 and L2: analysing and evaluating learners' texts. *Language Teaching*, 24(2), 69–83.
- Pirih Svetina, N. (2023). Kako da ... oziroma kako naj to povem? V M. Smolej & M. Schlamberger Brezar (ur.), *Prispevki k preučevanju slovenske skladnje* (str. 199–214). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. Dostopno prek <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/421/764/8502>
- Pisanski Peterlin, A. (2007). Raziskave metabesedilnosti v uporabnem jezikoslovju: pregled področja in predstavitev raziskovalnega dela za slovenščino. *Jezik in slovstvo*, 52(3–4), 8–19. Dostopno prek <https://journals.uni-lj.si/jezikinslovstvo/article/view/17400/14711>
- Pollak, S., Arhar Holdt, Š., Krek, S., & Robnik-Šikonja, M. (2020). *Reference List of Slovene Frequent Common Words*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI, <http://hdl.handle.net/11356/1346>
- Schlamberger Brezar, M. (2007). Vloga povezovalcev v govorenem diskurzu. *Jezik in slovstvo*, 52(3–4), 21–32. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-A1VKVAWD>
- SEJO = Svet Evrope. (2011). *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Dostopno prek <https://centerslo.si/knjige/ucbeniki-in-prirocniki/prirocniki-in-ucno-gradivo/skupni-evropski-jezikovni-okvir/>
- SEJO, Dodatek = Svet Evrope. (2023). *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje. Dodatek*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Dostopno prek <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/05/SEJO.pdf>
- SDJT = *Slovenščina kot drugi in tuji jezik: Izobraževalni program za odrasle*. (2020). Dostopno prek <https://centerslo.si/knjige/ucbeniki-in-prirocniki/prirocniki-in-ucno-gradivo/slovenscina-kot-drugi-in-tuji-jezik>
- Smolej, M. (2004). Členki kot besedilni povezovalci. *Jezik in slovstvo*, 49(5), 45–57.
- Stritar Kučuk, M. (2022). KOST med korpusi usvajanja tujega jezika. V N. Pirih Svetina & I. Ferbežar (ur.), *Simpozij Obdobja 41: Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik* (str. 323–334). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Stritar Kučuk, M. (2023a). Prvi korpus slovenščine kot tujega jezika KOST 1.0. V Š. Arhar Holdt, S. Krek (ur.), *Razvoj slovenščine v digitalnem okolju* (str. 93–117). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.

- Stritar Kučuk, M. (2023b). Neizbežno spodbudna ovira: vpliv strojnega prevajanja na pisno produkcijo v slovenščini kot drugem jeziku. V M. Leskovec & I. Samide (ur.), *Z jeziki danes za jutri: aktualni izzivi poučevanja jezikov, literatur in kultur: zbornik povzetkov prispevkov konference* (str. 66). Ljubljana: Založba Univerze.
- Stritar Kučuk, M., Šter, H., Pisek, S., Petric Lasnik, I., Kete Matičič, J., Pirih Svetina, N., Preglau, D., ..., & Erjavec, T. (2023). *Slovene learner corpus KOST 1.0*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI, <http://hdl.handle.net/11356/1753>
- Toporišič, J. (2000). *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.
- Verdonik, D., Žgank, A., & Pisanski Peterlin, A. (2007a). Diskurzni označevalci v dveh pogovornih žanrih. *Jezik in slovstvo*, 52(6), 19–33. Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-IS0IQFCA>
- Verdonik, D., Rojc, M., & Stabej, M. (2007b). Annotating discourse markers in spontaneous speech corpora on an example for the Slovenian language. *Language resources and evaluation*, 41(2), 147–180. Dostopno prek <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=25964>
- Žagar, I. Ž., & Schalmberger Brezar, M. (2009). *Argumentacija v jeziku*. Ljubljana: Pedagoški inštitut (Digitalna knjižnica, Dissertationes 4). Dostopno prek <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XJRLT304>

Conjunctions in argumentative texts of speakers of Slovene as a second language at B2 level of CEFR and first language speakers of Slovene

Writing is a complex linguistic activity, dependent on numerous factors, both in the first language (L1) and, predictably, even more so in the second language (L2). The Slovene language exams show how challenging it is for users of Slovene as an L2 to write comprehensible texts that achieve their communicative purpose. Success in the writing sub-test is generally lower than in the other three sub-tests (see annual reports of the Centre for Slovene as a Second and Foreign Language, e.g. 2022). In this paper, I focus on the written texts of users of Slovene as an L2, who, in this subtest at the Slovene language proficiency exam at the intermediate level, achieved the B2 CEFR level. This means that they are capable of producing comprehensible, coherent texts on a variety of topics from familiar fields and developing a particular argument (*Slovenščina kot drugi in tuji jezik*, 2020, pp. 16, 18). In the texts written for the exam task, which requires an argumentative stance on a selected topic, I was interested in conjunctions as cohesive devices, specifically those that express semantic relationships crucial for argument development. The aim of the paper was to examine which conjunctions appear more frequently in the written productions of speakers of Slovene as an L2 and to compare the findings with texts by speakers of Slovene as an L1 (non-professional writers) that were written for the same task and were collected for the purposes of this paper.

The first part of the paper provides a brief reflection on writing in L2, followed by an introduction to the Slovene language proficiency exam at the intermediate level, focusing mainly on the writing task and the rating criteria. It highlights the challenges of rating the coherence of texts. The second part describes the construction of both pilot corpora: TEKST-SJ2, which includes argumentative texts written by speakers of Slovene as an L2 at the exam, and TEKST-SJ1, which contains texts by speakers of Slovene as an L1 that were written for the same task as the texts in TEKST-SJ2. The final part presents the results of an automatic corpus analysis of conjunctions and highlights the limitations of this type of analysis. The analysis showed that speakers of Slovene as an L2 prefer some conjunctions over others when expressing adversity, causality, and explanation, compared to speakers of Slovene as an L1. Additional, pre-determined inquiries in both corpora also showed that both speakers of Slovene as an L2 and L1 rarely use some more complex conjunctions which textbooks for Slovene as a second and foreign language place at higher levels of Slovene language proficiency. It is important to note that due

to the limitations of such an automatic corpus analysis of conjunctions, many of which can express different semantic relationships between parts of the text and often have complex structures, I focused primarily on one-word, semantically unambiguous conjunctions.

The findings of the analysis can be valuable, especially in rating texts written by speakers of Slovene as an L2. They confirm how important it is for raters not to have the idea of “ideal text” in mind when rating, and this is what we aim to achieve by calibrating raters with a text that is minimally acceptable at the B2 level. It is also worth reconsidering whether the category of coherence is justifiably given such weight in rating, or whether it might be more important to focus even more on content effectiveness and success in achieving the communicative purpose. Coherence is the rated category where raters have the most divergent expectations. Despite their expertise and calibration, disagreements often arise. It seems that raters expect significant explicitness in text cohesion, which is also guided by the descriptors in the rating scale that, in line with the CEFR, primarily emphasize explicit means of linking. The findings about the presence of conjunctions, complemented by a qualitative analysis of errors in the use of conjunctions, can also be helpful in teaching and learning to write in Slovene as an L2.

Keywords: Slovene as a second language, written production, cohesion, conjunction, corpora

Priloga 1

Naloga

Izberite eno od obeh možnosti:

1) Praktično besedilo

Pismo županu: predlog za nov projekt v kraju

ali

2) Esej

Ali naj podjetja dovolijo živali na delovnem mestu ali ne?

**Izberite eno od možnosti in ob njej napišite besedilo po navodilih
(na naslednji strani).**

Napišite besedilo, dolgo od 220 do 250 besed.

Pri pisanju bodite pozorni na:

- upoštevanje vsebine in izpolnitev naloge (komentiranje, izražanje mnenja in utemeljevanje),
- besedni zaklad,
- jezikovno pravilnost,
- povezanost besedila v celoto.

Ne prepisujte iz navodil.

1) Praktično besedilo **Pismo županu: predlog za nov projekt v kraju**

Situacija:

Prebivalci vašega kraja imate idejo za nov projekt (na primer kolesarsko stezo, igrišče, park ali kaj podobnega).

Možne ovire:

- financiranje projekta,
- ustrezna lokacija.

Vaši argumenti:

- naraščanje števila prebivalcev,
- večja kakovost življenja.

Napišite pismo županu.

V njem nagovorite župana.

Napišite, kaj pogrešate v kraju, in predlagajte nov projekt.

Predstavite ovire pri projektu in ponudite rešitve ter razložite, zakaj je projekt nujen.

Pismo ustrezno zaključite.

2) Esej

Ali naj podjetja dovolijo živali na delovnem mestu ali ne?

DA:

Živali na delovnem mestu pri zaposlenih zmanjšujejo stres in s tem pozitivno vplivajo na njihovo zdravje. Žival v rutinsko delo vnese spremembe, odnosi med zaposlenimi se izboljšajo ... Vse to vodi tudi k večji produktivnosti.

NE:

Nekateri ljudje ne marajo živali in pri delu bi jih lahko motile ali jim celo zbujale strah, možne pa so tudi alergije. Če bi vsak pripeljal svojo žival, bi se zaposleni ukvarjali samo še z živalmi, ne pa z delom.

Napišite esej.

Kaj mislite o teh argumentih? Napišite svoje mnenje.

Esej ustrezno začnite in zaključite.